

Оксана НІКА, д-р філол. наук, проф.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ
ORCID ID: 0000-0001-6387-3835

РАНЬОМОДЕРНИЙ ТЕКСТ І СУЧАСНІ ІНТЕРДИСЦИПЛІНАРНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Рецензія на книжкове видання: «Богословський трактат Кирила Транквіліона Ставровецького «Зерцало богословії» (Почаїв 1618): Факсимільне видання, транслітерація тексту і наукове дослідження / відп. ред. В. Мойсієнко. Львів: Видавництво УКУ 2021. 616 с. (Серія «Київське християнство», т. 24).

Постать Кирила Транквіліона Ставровецького є відображенням культурних і мовних зв'язків кінця XVI – першої половини XVII ст., а його твори репрезентують нові дискурсивні практики, що зумовлені соціальними запитами цього часу. Він поєднав традицію і новаторство, виклав, за словами Д. Чижевського, першу догматичну систему в українському православному богослів'ї.

Як у його текстах поєднувалися обидві літературні мови – «проста мова» і церковнослов'янська, які комунікативні стратегії та тактики використовував автор, як реалізувалися нові вимоги до текстотворення та модусні категорії, чому ці тексти відображають конвенційність мовного знака – відповіді на ці та інші питання розкривають феномен автора званого стародруку «Зерцало богословії» і визначають перспективи сучасних наукових досліджень.

Вивчення творів богослова, проповідника, викладача братських шкіл, друкаря Кирила Транквіліона Ставровецького мають тривалу історію (В. Перетц, С. Маслов, Д. Чижевський, І. Франко). Останнім часом активізувалися студії, в яких розширюються знання про його писемну спадщину за різними аспектами (Кирило Транквіліон Ставровецький – проповідник Слова Божого. Упоряд. Б. Криси, Д. Сироїд. Львів: В-во УКУ, 2017. 328 с. (Серія «Київське християнство», т. 6; Серія «Львівська медієвістика», вип. 5).

Тексти ранньомодерного автора удоступнені в публікації «Перла многоцѣнного» (1646) і коментарів до нього Г. Трунте (Т. 1–2, 1984–1985), у перекладі «Учительного Євангелія» 1619 року (перекладачі – Б. Криса, Д. Сироїд, Т. Трофименко, 2014).

Рецензоване книжкове видання, відповідальним редактором якого є відомий історик мови В. Мойсієнко, репрезентує надрукований 1618 року в Почаєві богословський трактат «Зерцало богословії» Кирила Транквіліона Ставровецького. Як відомо, це одна з трьох найбільш знаних праць автора, що вийшла друком раніше «Учительного Євангелія» і «Перла многоцѣнного».

Це книжкове видання об'єднує різні підходи, які важливі для вивчення оригіналу, розкриває функціонування української мови ранньомодерної доби, акцентує на науковій концепції Кирила Транквіліона Ставровецького, пізніших перевиданнях його текстів. Тим самим зреалізовано інтердисциплінарність, значно розширено лінгвістичний вектор, розкрито потреби ретельної едиції оригіналу.

Рецензована книга, яку підготував до друку авторський колектив, складається із чотирьох частин: факсиміле «Зерцала богословії» Кирила Транквіліона Ставровецького (Почаїв, 12 березня 1618), метаграфованого тексту, наукових досліджень про унікальну писемну пам'ятку, покажчика слів і словоформ.

Текст «Зерцала богословії» передано повністю за виданням 1618 року, зокрема присвяту книги панові Лаврентію Дривинському (Древинському). Як відомо, не всі примірники книги містять присвяту цьому волинському чашнику.

Як у присвяті, так і в передмові до чительника, автор «Зерцала богословії» визначає найважливіші теми, які розкриває у трактаті. У передмові він пояснює свій мовний вибір – викладати «простою мовою» і церковнослов'янською, а «не все по просту».

Зручним та науково верифікованим є спосіб передавання оригіналу з метаграфованим текстом до нього. Метаграфування ретельно здійснене за прийнятими в сучасній історичній текстології правилами. У ньому максимально враховано орієнтування на оригінал.

Дослідження про писемну пам'ятку характеризують її в лінгвістичному (В. Мойсієнко, І. Гетка, Г. Наєнко), історичному (М. Кольбух) та теологічному (Т. Шманько) аспектах.

У лінгвістичних студіях опрацьовано мовні норми тексту, системно описано «простомовний», церковнослов'янський і польськомовний складники, проаналізовано наукову лексику, схарактеризовано соціокультурні запити на пізніший друк.

У розділі «Зерцало богослов'ї» Кирила Ставровецького як пам'ятка української писемно-літературної мови початку XVII століття» В. Мойсієнко повно проаналізував пам'ятку в орфографічно-звуковому, акцентуаційному, словозмінному, лексичному аспектах. Дослідник поєднав отримані результати з вже проаналізованими текстами інших авторів, тим самим розкрив загальну мовну ситуацію розгляданого періоду.

Словопоказчик, що містить граматичні коментарі, доцільно використати у процесі укладання історичних словників – тлумачних, частотних, словників-конкордансів та ін. Тезауруси, укладені на текстовій основі, дають можливість працювати з великими обсягами інформації і використовуються для розкриття мовно-літературної динаміки, для лексикографічної роботи, для корпусної лінгвістики та ін.

Практичне значення рецензованого книжкового видання полягає в опрацюванні емпіричного матеріалу, вивчення і систематизація якого здійснюється у підготовці факсимільних і метаграфованих текстів XVII ст., які репрезентують українську писемну культуру.

Тексти, метаграфовані за тими самими принципами, можуть сформулювати/розширити Історичний корпус текстів української мови, відповідні підкорпуси за жанровими ознаками, що є необхідним для міжнародної співпраці, ефективної науководослідницької роботи, професійної діяльності фахівців різних галузей знання, для популяризації української мови та культури в сучасному соціумі.

Для підготовки фахівців це видання матиме значення в навчальній роботі (зокрема, для вивчення дисциплін історико-лінгвістичного циклу в закладах вищої освіти – «Історія української мови», «Історія української літературної мови»). Результати дослідження можуть бути враховані для написання підручників і посібників із дисциплін історичного циклу, а також укладання хрестоматій. У дослідницькій роботі результати цієї праці матимуть значення для науковців та аспірантів, докторантів, які вивча-

ють історію мови, богослів'я, літературу, філософію та міждисциплінарну медієвістику.

З огляду на вищесказане, вважаю, що рецензована книга «Богословський трактат Кирила Транквіліона Ставровецького «Зерцало богословії» (Почаїв 1618)» є реалізацією актуального наукового проєкту, результатом якого є нове осмислення інтердисциплінарного формату писемної пам'ятки та її автора-друкаря ранньомодерної доби.

Oksana NIKA, Dr. habil., Prof.,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv
ORCID ID: 0000-0001-6387-3835

**THE EARLY MODERN TEXT AND MODERN
INTERDISCIPLINARY INTERPRETATIONS**

**Publication Review: Theological Treatise of Kyrylo Trankvilion
Stavrovetskyi «Zertsalo Bohoslovii» (Pochaiv 1618): Facsimile
Edition, Transliteration of the Text and Research / Editor in Chief
V. Moisiienko. Lviv: Vydavnytstvo UKU, 2021. 616 p.
(Kyiv Christianity Series, vol. 24)**

Дата надходження до редакції – 05.01.2022
Дата затвердження редакцією – 14.01.2022